

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ
ΑΛΗΘΕΙΑΣ
Τεύχος Δεύτερον
(1 Ιουνίου 1900)

ΚΡΙΣΕΙΣ
ΕΠΙ ΤΗΣ

“ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΑΣ,”

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΠΑΓΑΝΑ

Συνεπεία ἀναφορᾶς πρὸς τὴν Α. Θ. Π. τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ὑπογεγραμμένης ὑπὸ πολλῶν ἐν Κων)πόλει ἱεροψαλτῶν, ἤτοι τοῦ Πρωτοψάλτου τῆς Μ. Ἐκκλησίας Γ. Βιολάκη, τοῦ Λαμπαδαρίου τῆς Μ. Ἐκκλησίας Ἀρ. Νικολαΐδου, τῶν Δομεστικῶν τῆς Μ. Ἐκκλησίας Ἰακώβου Ναυπλιώτου καὶ Κωνσταντίνου Κ. Κλάββα, τοῦ Εὐστρατίου Γ. Παπαδοπούλου, Νηλέως Καμαράδου, Τιμολ. Ὀνουφριάδου, Μιχ. Μουρκίδου, Ι. Μαστοράκη, Νικολ. Γ. Ραιδεστηνοῦ, Ν. Μ. Παπαδοπούλου, Γ. Πρωγάκη, Δημ. Γ. Κυφιώτου, Δ. Π. Μπαλαμπάνη, Γ. Π. Βινάκη, Ἀλεξ. Βυζαντίου, Χ. Καλογεροπούλου, Κ. Ψάχου καὶ τῶν μουσικολόγων Δ. Γ. Πρωτοψαλτίδου καὶ Γ. Ι. Παπαδοπούλου κατὰ τῆς «Μουσικῆς Παιδαγωγίας» τοῦ Ν. Παγανᾶ, ὡς παραφθειρούσης τὴν ἀρχαίαν γεραρὰν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν καὶ εἰσαγούσης θεωρίας καινὰς ὅλως διαφοροῦς πρὸς τὴν κεκανονισμένην καὶ καθιερωμένην τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ μουσικὴν, ἀνετέθη μὲν ἀρμοδίως ἡ μελέτη καὶ κρίσις τοῦ ἐν λόγῳ μουσικοῦ βιβλίου εἰς τοὺς εἰδικοὺς περὶ τὴν μουσικὴν, μὴ ὑπογράψαντας δὲ ἐν τῇ ἐπιδοθείσῃ ἀναφορᾷ κ.κ. Ἄνδρ. Σπαθάρην, Κ. Ζαχαριάδην, καθηγητάς, Γ. Παχτίκον, Π. Παχεΐδην καὶ Θ. Γαΐτανάκην, ἐνεκρίθη δὲ ἵνα καὶ οἱ ἐκ τῶν ὑπογραψάντων ἐν τῇ ἀναφορᾷ μουσικολογιώτατοι Γ. Βιολάκης, Πρωτοψάλτης τῆς Μ. Ἐκκλησίας, Εὐστρ. Παπαδόπουλος, Νηλεὺς Καμαράδος καὶ Γ. Ι. Παπαδόπουλος ἐκ

συμφώνου καὶ ἀπὸ κοινοῦ ὑποβάλωσιν ἔκθεσιν ὑποδεικνύοντες τὰς ἑλλείψεις τοῦ τεχνικοῦ μέρους τοῦ μουσικοῦ τούτου βιβλίου εἰδικῶς καὶ ἐμπεριστατωμένως. Τῶν κυρίων Α. Σπαθάρη καὶ Κ. Ζαχαριάδου παραιτηθέντων, δημοσιεύονται κατωτέρω, συμφώνως πρὸς τὴν ληφθεῖσαν κατὰ τὴν ΛΘ.'. τακτικὴν συνεδρίασιν τοῦ ἡμετέρου Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου ἀπόφασιν τῆς ὀλομελείας, αἱ ἐκθέσεις πάντων τῶν λοιπῶν, ὡς καὶ ἡ ἐπ' αὐτῶν ἔκθεσις τῆς Εἰδικῆς Τεχνικῆς Ἐπιτροπῆς, ὡς ἦν παρεπέμφθησαν πρὸς κρίσιν δυνάμει σεπτῶν Πατριαρχικῶν πιττακίων.

Α΄.

ΕΚΘΕΣΙΣ

Παναγιώτατε Δέσποτα,

Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος.

Πεντάμηνον συμπεπλήρωται ἀφότου εἴκοσι τῶν παρ' ἡμῖν μουσικοδιδασκάλων καὶ μουσικολόγων, ἐν οἷς καὶ οἱ κάτωθι εὐτεβέστατος ὑποφαινόμενοι τέσσαρες ταπεινοὶ θεράποντες τῆς Ἑμετέρας προσκυνητῆς ἡμῖν Παναγιότητος, δι' αἰτήσεως αὐτῶν ἔσπευσαν νὰ ἐπιστήσωσι τὴν προσοχὴν τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας ἐπὶ τινος μουσικοῦ βιβλίου τοῦ κ. Νικολάου Παγανᾶ, τιτλοφορουμένου «Μουσικὴ Παιδαγωγία», φέροντος δέ, ἐν ἀγνοίᾳ τῶν πατριαρχείων, ἐν τῇ προμετωπίδι τὰς βαρυστημάντους λέξεις «Ἐγκρίσει τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας». Περὶ τῶν ἀκατοντομάστων τεχνικῶν ἑλλείψεων τοῦ μουσικοῦ τούτου ἔργου ἐγκαίρως διὰ τῆς δημοσιογραφίας διεφώτισε τὸ δημόσιον ἐν ἐμβριθεῖ βιβλιοκρίσει, εἰς τῶν ἡμετέρων φιλοπόνων συναδέλφων ὁ πρωτοψάλτης τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ ἀγιοταφίτικοῦ Μετοχίου κ. Κωνσταντῖνος Α. Ψάχος· (ἄρα ἐφημερίδα «Κωνσταντινούπολιν» ἔτος 32, ἀριθ. 29, φύλλον τῆς 6 Φεβρουαρίου 1898).

Ἐναγχος δὲ οἱ κάτωθι εὐτεβέστατος ὑποφαινόμενοι ἐκομισάμεθα ἐπιστολὴν τῆς Μ. Πρωτοσυγκελλίας, παρεκλήθημεν ὅπως ἐντὸς δεκαπενθήμερου ἀπὸ τῆς 16 Ἰουλίου, ὑποβάλωμεν εἰς τὴν Π. Κ. Ἐκκλησιαστικὴν Ἐπιτροπὴν ἀναλυτικὴν ἔκθεσιν τοῦ ἐλεγχομένου συγγράμματος.

Ἰδοὺ ἡ ἐπιστολὴ τῆς Μεγάλῃς Πρωτοσυγκλητίας πρὸς τὸν ἄρχοντα Πρωτοψάλτην τῆς Μ. Ἐκκλησίας κ. Γ. Βιολάχην:

ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΩΤΑΤΕ

Λύξων ἀριθ. 1243.

Παραπεμφθείσης ἀρμοδίως διὰ τὸ τεχνικὸν μέρος τῇ Πατριαρχικῇ Κεντρικῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἐπιτροπῇ τῆς ὑπ' ἀριθμὸν Πρωτ. 1948 καὶ ἡμερομηνίαν 18 Φεβρουαρίου 1898 αἰτήσεως τῆς ὑπὸ 18 ἱεροψαλτῶν ὑπογεγραμμένης, ἐνεκρίθη μετὰ σύσκεψιν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἵνα ἐκ προσώπου τῶν ὑπογραψάντων τέσσαρες, ἡ Ἑμετέρα Μουσικολογιοῦτος μετὰ τῶν Μουσικολογιωτάτων κκ. Εὐστρατίου Παπαδοπούλου, Νηλέως Καμαράδου καὶ Γεωργίου Παπαδοπούλου, ἀναλάβωσι τὴν φροντίδα ὅπως γραπτῶς πληροφορήσωσι δι' ἡμῶν τὴν Ἐπιτροπὴν α'] ὁποῖόν τί ἐστὶ τὸ ἀρχαῖον, ἀπαρασάλευτον καὶ σεβαστὸν καθεστῶς καὶ σύστημα τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, οὗ τὴν ἀνατροπὴν ἐπεχείρησε νὰ ἐπενέγκῃ ὁ Ν. Παγανᾶς διὰ τῆς ἑαυτοῦ «Μουσικῆς Παιδαγωγίας», ἧς καὶ ζητεῖται διὰ τοῦτο ἡ ἀποκήρυξις ὑπὸ τῶν ὑπογραψάντων τὴν ἀναφορὰν, καὶ β'] πῶς ὁ εἰρημένος συγγραφεὺς παραφθείρων κατὰ τε τὸν ρυθμὸν, τὴν γραφὴν καὶ τὸ μέλος, τὴν ἀρχαίαν γεραρὰν καθιερωμένην μουσικὴν εἰσάγει θεωρίας καὶ τρόπους μουσικῆς καινοῦς, ἐφ' ὧν καὶ ἐκρίθη ἀναγκαῖον ὑπὸ τῶν ὑπογραψάντων νὰ ἐπιστηθῇ ἡ προσοχὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ δὲ ἐν γένει ἡ ἐν λόγῳ ἀναφορὰ γενικὴ ἐστὶ καὶ ἀόριστος, τούτου δ' ἕνεκα ἐπάναγκες ἐκρίθη ὅπως λεπτομερῶς, σαφῶς καὶ διὰ γεγονότων ἀπτῶς καὶ ἐμπεριστατωμένως ὑποδειχθῇ ἐν ἀντιβολῇ πρὸς τοὺς κανόνας τοῦ Ὁρθοδόξου μουσικοῦ συστήματος τὸ καινότροπον καὶ καινοφανὲς τῶν ἐν τῷ εἰρημένῳ βιβλίῳ ἐκκλησιαστικῶν μελῶν, διὰ ταῦτα συνωδὰ τῇ ἀποφάσει τῆς Π. Κ. Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς, προτρεπόμεθα ὑμᾶς ὅπως ἐκ συμφώνου καὶ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἄνω ὑποδειχθέντων τριῶν ἄλλων ἀξιοτίμων μουσικολόγων ὑποβάλητε ἡμῖν ἐντὸς δεκαπενθημέρου ἀπὸ τῆς αὔριον τὰς ζητούμενας λεπτομερεῖς τεχνικὰς διασαφήσεις, ἵνα οὕτω μετὰ τῆς δυνατῆς ἀκριβείας ἐξελεγχθῶσι τὰ προσβάλλοντα

τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Μουσικὴν καὶ χρήζοντα διορθώσεως καὶ ἐνεργηθῶσι τὰ δέοντα.

Ἐπὶ δὲ τούτοις εἶητε ἐν Κυρίῳ ὑγιαίνοντες.

Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, τῇ 16 Ἰουνίου 1898.

† Ὁ Μέγας Πρωτοδύκιλλος ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ.

Οὕτω συνελθόντες ἐξάκις εἰς πολυώρους συνεδριάσεις ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀρχόντος Πρωτοψάλτου τῆς Μ. Ἐκκλησίας κ. Γεωργίου Βιολάκη ἐν τῇ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ σιναϊτικοῦ μετοχίου οἰκίᾳ τοῦ κ. Γεωργίου Παπαδοπούλου παρεσκευάσαμεν τὴν παροῦσαν ἔκθεσιν, ἣν υποβάλλομεν βαθυτεβάζτως πρὸς τὴν Ἡμετέραν Θ. Παναγιώτητα, παρακαλοῦντες αὐτὴν ὅπως παραπέμψῃ ταύτην εἰς τὴν ἀγίαν καὶ ἱεράν Σύνοδον, διότι αὕτη ἐστὶν ὁμολογουμένως ἡ ἐν τοῖς πατριαρχείοις ἀνωτάτη ἀρχὴ ἢ δυναμένη καὶ τὴν ἡμετέραν ἐπιστημονικὴν ταύτην ἐργασίαν νὰ ἐκτιμήσῃ, ἅμα δὲ νὰ τιμωρήσῃ παραδειγματικῶς τὸν μουσικολογοῦντα συγγραφέα τῆς «Μουσικῆς Παιδαγωγίας», ὅστις ἀπετόλμησε νὰ προσθήσῃ ἐν τῷ ἐξωφύλλῳ τοῦ βιβλίου αὐτοῦ τὰς λέξεις «Ἐγκρίσει τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας».

Ὁ συγγραφεὺς τῆς «Μουσικῆς Παιδαγωγίας» ἐν τῷ Προλόγῳ του λέγων ὅτι «ἐπειδὴ τὸ πρῶτον ἤδη περιβάλλονται τὰ διὰ τῆς ἡμετέρας μουσικῆς πρρασημαντικῆς γεγραμμένα ἄσματα διὰ τοῦ ρυθμοῦ» προτάσσει ἀναλυτικὴν ἀνάπτυξιν περὶ ρυθμοῦ. Ἐν λέγων ρυθμὸν ἐνόησεν τὴν διὰ διαστολῶν τομὴν τῶν μελῶν εἰς πόδας, ἀπκτᾶται· διότι ἡ ἔλλειψις διαστολῶν δὲν ἐπάγεται καὶ ἔλλειψιν ρυθμοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ κ. Παχανᾶς ἐνδιατρίβει ἐν τῷ Προλόγῳ αὐτοῦ εἰς τετριμμένα περὶ ρυθμοῦ, οὐκ ἄπο σκοποῦ κρίνομεν ὅπως προτάξωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ οὐσιωδιστάτου τούτου στοιχείου τῆς καθ' ἡμᾶς μελοποιίας.

Ὁ ρυθμὸς εἶναι ἀπαραίτητον στοιχεῖον παντὸς μουσικοῦ καλλιτεχνήματος, ἡ δὲ ἀθέτησις αὐτοῦ εἶναι λίαν ἐπικίνδυνος εἰς τὰ μουσικὰ καλλιτεχνήματα. Ἐν τῇ μουσικῇ τέχνῃ ἡ ἰδέα τοῦ καλοῦ ἀποτυποῦται ἐν κινήσει καὶ χρόνῳ διὰ τῶν φθόγγων τῆς μουσικῆς. Ἡ ἐν τῇ μουσικῇ ἰδέα τοῦ καλοῦ ἀπαιτεῖ ἵνα ἡ ἀρηρημένη μορφή τῆς τέχνης, ὁ χρόνος δηλ. ὑποταχθῇ εἰς αὐτήν. Πᾶν δηλ. μουσικὸν ἔργον δέον νὰ προσλάβῃ τοῦ πληρουμένου χρόνου κανονικὴν διαίρεσιν καὶ τάξιν, ἣτις εἶναι ὁ ρυθμὸς. Ἀλλαις λέξεσιν, ὁ χρόνος ὁ ὑπὸ τῆς κινήσεως πληρούμενος διαιρεῖται εἰς χρονικὰ μῦρια, ἕτινα ὑποπίπτουσι εἰς τὴν αἴσθησιν καὶ ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ τῶν

ἡπειρῶν ἀνάγκη νὰ τηρῆται ὠρισμένη τις καὶ κανονικὴ τάξις ὀνομαζομένη ρυθμός, ὅστις τυγχάνει ἀναγκαία ιδιότης πάσης κινήσεως. Βεβαίως ἡ ἡμέτερα ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ, μὴ στερουμένη τῆς ἀνωτέρω διαληφθείσης κινήσεως, ἔχει ρυθμόν.

Ἄν τὰ μέλη ἡμῶν δὲν διηρέθησαν διὰ διχοτολῶν εἰς πόδας ὑπὸ τῶν ἰρευρετῶν τοῦ νῦν ἐν χρήσει γραφικοῦ συστήματος, ἀποδοτέον τοῦτο ἀναμνηστικῶς εἰς τὰς δυσχερείας, ἃς εὔρον οἱ τὸ πρῶτον ἐπιχειρήσαντες τὴν ἐκτύπωσιν μουσικῶν βιβλίων, οὐχὶ δὲ τόσον, ὡς ὁ κ. Παγανᾶς νομίζει, εἰς ἄγνοιαν τῆς κατὰ πόδας διαίρεσεως τῶν μελῶν. Περὶ τούτων δύναται νὰ πεισθῆ ὁ βουλούμενος ἀναδιφῶν τὸ Μέγα Θεωρητικὸν τοῦ Χρυσάνθου ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ ὁποίου εὐρήσκει διηρημένα εἰς ρυθμικοὺς πόδας τὴν συνεχῆ παραλλαγὴν τοῦ δικτονικοῦ γένους (σελ. 17), τὴν παραλλαγὴν τοῦ τροχοῦ (σελ. 30), τὸ «Θεῖω κλυφθεῖς» (σελ. 81), τὴν συνεχῆ παραλλαγὴν τοῦ χρωματικοῦ γένους (σελ. 112). ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μέρει τὸ «Τὰς ἐσπερινὰς ἡμῶν εὐχὰς» κατὰ τε μέλος καὶ μετροφωνίαν ἐν ταῖς σελίσιν XLVII καὶ XLVIII. Ἔτι δὲ περισσότερα δύναται νὰ εὔρη ὁ βουλούμενος μελετῶν χειρόγραφα τῶν τριῶν ἐξηγητῶν, ἐν οἷς ἀπαντῶσι ρυθμικοὶ πόδες οὐ μόνον δίσημοι, ἀλλὰ καὶ τρισήμοι καὶ τετράσημοι καὶ πεντάσημοι καὶ ἑξάσημοι καὶ ὀκτάσημοι, κτλ. Ἄλλ' ὁ κ. Παγανᾶς λέγων ρυθμόν ἐννοεῖ, ὡς ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ρυθμισθέντων μελῶν δῆλον γίγνεται, μόνον τὸν δίσημον· εἰς τοῦτον δὲ μόνον ζητεῖ νὰ ὑπαγάγῃ πάντα τὰ σύντομα μέλη, διότι νομίζει ὅτι ἕκαστον τροπάρχιον εἶναι ὀμαλὸν μόνον μὲ τὸν δίσημον· μὴ δυνάμενος λοιπὸν νὰ συμβιβάσῃ τὸν τὰ ἡμέτερα σύντομα μέλη χαρακτηρίζοντα ρυθμόν μὲ τὸν δίσημον αὐτοῦ, προστίθησιν ἢ ἀρκαίει ἐκ παχυλῆς ἀμαθείας χρονικὰ σημεῖα καὶ μεταβάλλων οὕτω τοὺς τρισήμους εἰς δισήμους, καταστρέφει ρυθμόν τε καὶ μέλος καὶ ὑπεισάγει οὕτω μουσικὰς γραμμὰς καὶ σχήματα ἀπαντῶντα ἐν χροωδίαις, ἐν αἷς χοροστατοῦσι ὅπως ἄμουσοι ἱεροψάλται. Τὴν ιδεάν αὐτὴν δύναται νὰ ἔχωσιν οἱ ἐξ ἀκοῆς μόνον πρακτικῶς ψάλλοντες.

Ὁ κ. Παγανᾶς τὸν δίσημον θέτων ὡς βᾶπτιν καὶ θεμέλιον, καταφωρᾶται ἀγνοῶν τοὺς τε τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ρυθμοὺς καὶ τὸν ρυθμόν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ποιήσεως καὶ μελωδίας.

Ἐν τῇ μουσικῇ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὁ ἀρχαιότατος καὶ κοινότατος ἄρτιος ποῦς ἦν ὁ τετράσημος, ὁ ἐκ τεσσάρων πρώτων (ἀτόμων) χρόνων συγκεῖμενος, ὁ ἐν τῇ ποιήσει σχῆμα μετρικὸν ἔχων τὸ τοῦ δακτύλου (— —), ἐν τῇ μουσικῇ δὲ ἐρμηνεῖα διαιρούμενος εἰς δύο ἴσα μέρη, ἥτοι δύο ἴσους ποδικοὺς χρόνους, μίαν δίσημον θέσιν, καὶ μίαν δίσημον ἄρσιν. Κατόπιν ὁμως εἰσῆχθη καὶ ὁ τρισήμος ποῦς, ὁ ἐκ τριῶν δηλ. πρώτων (ἀ-

τόμων) χρόνων συγκείμενος και ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν ἐν τῇ ποιήσε *Ιαμβον* (—) ἢ τὸν *Τροχαϊκόν* καλούμενον (—), ὅστις ὡσαύτως ἐν τῇ μουσικῇ ἐρμηνεῖται διηρεῖτο εἰς δύο ποδικούς χρόνους, μίαν ἄρσιν μονόσημον και μίαν θέσιν δίσημον. Οὕτω δ' ἐγεννήθησαν ἐν τῇ παλαιᾷ μουσικῇ τέχνη δύο γένη ποδῶν, τὸ *δακτυλικόν* και τὸ *ιαμβικόν*. Ἀλλὰ βραχύτερον εἰσήχθη και τρίτος ποῦς, ὁ *πεντάσημος*, ὁ ἐκ πέντε πρώτων (ἀτόμων) συγκείμενος, ὅστις ἐκαλεῖτο *Παίων*, ἔχων μετρικὸν σχῆμα τὸ ἐπόμενον: — — — — —. Ὡσαύτως και οὗτος εἰς δύο χρόνους ποδικούς, διαιρούμενος, μίαν θέσιν τρίσημον και μίαν ἄρσιν δίσημον: (—) — — — — —) και ἀποτελῶν οὕτω πόδα πεντάσημον. Ἐντεῦθεν παρήχθη και τρίτον ποδικὸν γένος, τὸ *Παιωνικόν*. Ὡστε ἐν τῇ ἀρχαίᾳ μουσικῇ τέχνῃ, τρία ἦσαν τὰ ποδικὰ γένη, τὸ *δακτυλικόν*, τὸ *ιαμβικόν* και τὸ *παιωνικόν*. Οἱ τὰ τρία δὲ ταῦτα ποδικὰ γένη ἀποτελοῦντες πόδες, ἦτοι ὁ *τετράσημος*, ὁ *τρίσημος* και ὁ *πεντάσημος* ἦσαν και ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ρυθμικῶν *ἀσύνθετοι*.

Ἐκ τῶν εἰρημένων καταδείκνυται ὅτι και παρὰ τοῖς ἡμετέροις προγόνοις ὁ *δίσημος*, ὁ πόσον προσφιλῆς τῷ κ. Παγανᾷ, δὲν κατεῖχε τὴν πρώτην θέσιν.

Γνωστὸν ὅτι ἡ παρ' ἡμῖν ἐκκλησιαστικὴ ποίησις χρῆσιν ἐποιεῖτο οὐχὶ τῆς ἀρχαίας προσφδιακῆς ρυθμοποιίας, ἀλλὰ τῆς *τονικῆς*, ἐπὶ τῇ βία τῆς ὁποίας ἡ εἰς πόδας διαίρεσις ἐγένετο διὰ τῶν λογικῶν τόνων, καθ' οὓς αἱ μὲν ὀξύτονοῦμεναι συλλαβαὶ λαμβάνονται ὡς θέσεις τῶν ποδῶν, αἱ δὲ βαρυτονοῦμεναι, ἦτοι αἱ ἄτονοι, ὡς ἄρσεις, και αἱ περισπώμεναι ὡς ὀξύτονοῦμεναι. Ἀλλὰς λέξεσιν, ὅλα τὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν ἀκολουθιῶν μέλη ἔχουσιν ὡς βᾶσιν ἐν οἷονδ' ἠποτε μέτρον μεταβαλλόμενον ποικίλως κατὰ τοὺς τρόπους τοῦ ἄσματος, εἴτε διὰ τῆς κατ' ἀντιπᾶθειαν μίξεως μὲ πόδας ἐναντίους, εἴτε δι' ὁμοιογενῶν ποδῶν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ποιητὴς τοῦ ποιητικοῦ καιμένου ἦτο συνήθως και ποιητὴς τοῦ μέλους, τούτου ἐνεκα σχεδὸν πάντοτε ἡ μελωδία ἐκανονίζετο κατὰ τοὺς ρυθμούς τῆς τονικῆς ρυθμοποιίας και οὐχὶ τῆς προσφδιακῆς.

Δείγματα ποικιλίας τοῦ μέτρου ἕστωσαν τὰ ἐξῆς: Ὁ εἰς ἦχον Δ' εἶρμός τῆς α' ψῆδος τοῦ εἰς τὴν κόλμησιν τῆς Θεοτόκου κανόνος, εἶναι στροφή λογαοιδικὴ τετράκωλος τετράστιχος.

— | —' — — | —' — — || —' — — —' — — | —' — —

Α νοί ξω τὸ στό μα μου και πληρω θή σε ται πνεύμα τος.

— | —' — — | —' — — || —' — — —' — — | —'

και λό γον εἰ ρεύ ξομαι τῇ βησι λι δι μη τρι

— ' — | — ' — — || — | — ' — — — | — —

και ο φθῆσομαι φρι δρῶς πα νη γυ ρί ζων .

— | — ' — — | — ' — — || — ' — — | — — —

και ἄ σω γη θό με νος ταύ της τὰ θαύ μα τα

— Τὸ «Χριστὸς ἀνέστη» εἶναι ἰαμβικόν, λῆγον εἰς Ἀνάπαιστον και

Πυρρίγιον

— — ' | — — ' | — — | — — ' |

Ἰαμβος Χρι στὸς ἀ νέ στη ἐκ νε κρῶν

— — ' | — — ' | — — | — — ' —

θα νά τω θά να τον πα τή σας

ἀμφίβραχος.

Τροχαῖος — ' — | — — | — ' — —

και τοῖς ἐν τοῖς μνή μα σι

ἀμφίμακρος.

— — ' | — — | — ' — —

ζω ἦν χα ρι σά με νος

» » »

Ἄ εἰρμός τῆς α' ᾠδῆς τοῦ ἰαμβικοῦ τῶν Θεοφανείων κανόνος· εἶναι στροφή λογαοιδική τρίκωλος πεντάστιχος.

— ' — — | — ' — || — — | — ' — — | — ' —

Στεί βει θα λά σσης· κυ μα τού με νον σά λον

— ' — — | — ' — || — — | — ' — — | — —

ἡ πει ρον αὔ θις Ἰ σρα ἦλ δε δειγ μέ νον

— ' — — | — ' — || — — ' — — — | — —

μέ λας δε πόν τος τρι στά τας Αἰ γυ πτί ων

— ' — — | — — || — — | — ' — — | — ' —

ἔ κρυ ψεν ἄ ρδην ὕ δα το στρωτος τά φος

— — — — | — || — — — ' — — | — ' —

ρώ μη κρα ται ἄ δε ζι ἄς τοῦ δε σπό του

κ. τ. λ.

Ἐντεῦθεν προκύπτει ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν ρυθμῶν, ἡ παρατηρουμένη ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ τροπαρίῳ, ἥτις εἰς τὸν μὴ γευσάμενον ὅλως τῆς καθ' ἡμᾶς μουσικῆς καταντᾷ αὐτόχρημα σύγχυσις. Ἐν ἐνὶ λοιπὸν τροπαρίῳ τίθεται μὲν ὡς βᾶσις εἰς ρυθμὸς, οἷον τετράσημος, ἐπικρατῶν ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ ἀπαντᾷ καὶ τρῖσημος καὶ δίσσημος κτλ. Τὸ ἰδιαιτέρον τοῦτο χαρακτηριστικὸν παρατηρεῖται οὐ μόνον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ μουσικῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Ἀμβροσιανῇ ψαλμωδίᾳ, ἥτις, ὡς μαρτυρεῖ ἡ μουσικὴ ἱστορία, εἰσήχθη ὑπὸ Ἀμβροσίου τοῦ Μεδιολάνων ἐκ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν Δύσιν. Ἴδού δὲ δείγματα καὶ ταύτης, ἵνα ἐλήθησιν ἐκ τοῦ:

Manuels—Boret. — Plain-Chant Ecclesiastique romain et français à l'usage des seminaires par A. Miné, organiste de saint-Roche--Paris.

Τόνος 4ος

3 3 3 2 2 4 3

Di xi it Do-mi-nus Do-mi-no me-o se-de a-de-xtris me - is

3 3 3r 2 2 4 3

Dixi it Do-mi-nus Do-mi-no me-o se-de a-de-xtri-is me-e-is

Τόνος 2ος

4 3 2 2 3 2 2 3

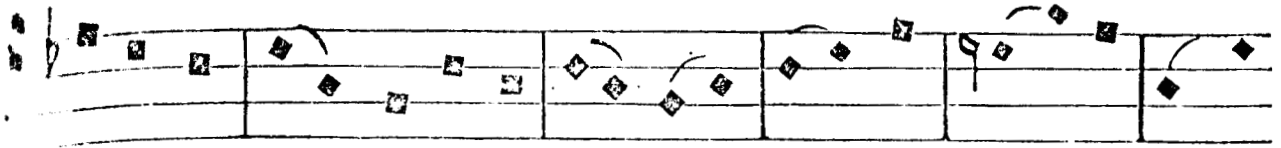
Lauda - te Dominum, om-nes gentes: Laudate e-um om-nes popu-li

4 3 2 2 3 2 2 3r

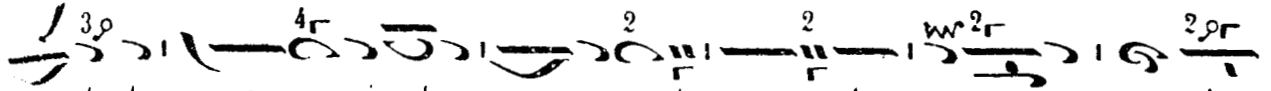
Laudaa te Dominum, om nes gentes: Laudate e um om nes po pu li

Strophe à la Sainte Vierge

3 4 2 2 2 2

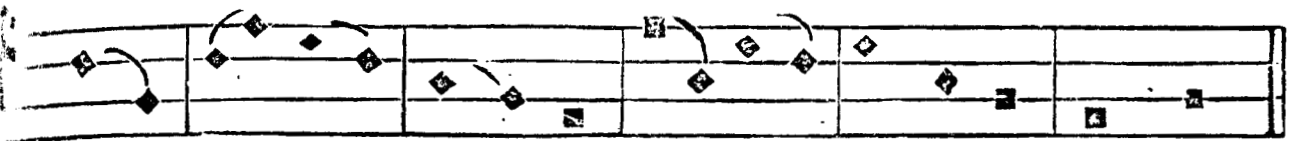

Mons tra te es - se matrem, su - mat per te pre - ces, qui

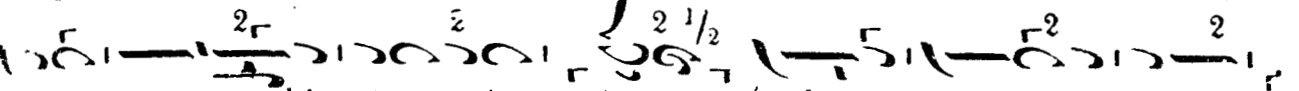

Monstrate e es sematrem, su - mat per te pre e ces, qui

.2 2 2 1/2 2 2

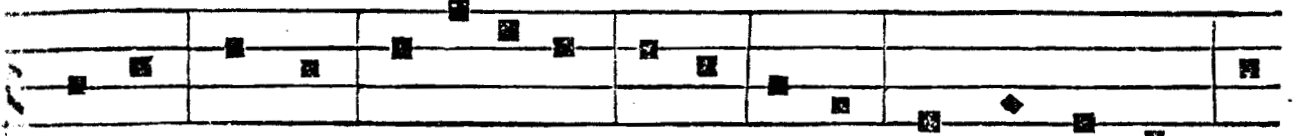

pro no - bis na tus, tu - lit es - se tu - us

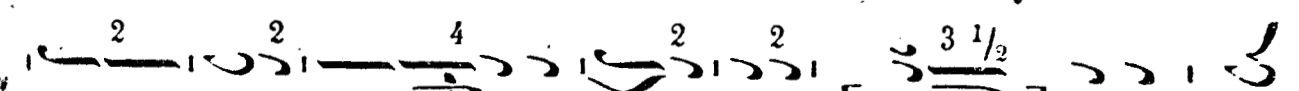

pro o no o bis na tus x tu u x li it e esse tu us

2 2 4 2 2 3 1/2

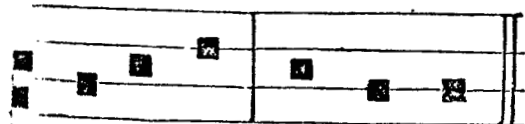

sta-bat ma ter do-lo-ro-sa ux-ta crucem la cry mo sa Dum

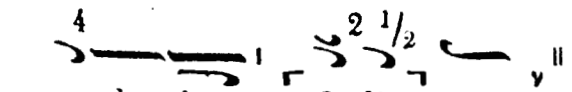

sta bat mater do lo ro sa ux ta crucem x la cry x mo sa Dum

4 2 1/2

pen de bat fi li us

pende bat x fi li x us

Μαρτυρεῖ δ' ἡμῖν τῷ λόγῳ καὶ ὁ σοφὸς μέγας Οἰκονόμος ὁ εἰς Οἰκονόμων Κωνσταντῖνος ἐν τῇ 766ῃ σελίδι τοῦ Δ' τόμου περὶ τῶν Ὁ' Ἑρμηνευτῶν λέγων « Πάντα τὰ προσόμοια λεγόμενα τροπάρια τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καὶ οἱ (πρὸς οὓς τρέπεται τὸ μέλος) εἴρησι καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων μελωδῶν τὰ πολλὰ (καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχαιότατοι ὕμνοι) σύγκεινται ἐκ κῶλων καὶ κομμάτων, ἄλλοτε μὲν ἴσων καὶ ὁμοίων κατ' ἀκολουθίας ὁμοζυγίας συντεθειμένα, ἄλλοτε δὲ πάλιν εἰς ἄνιστα καὶ ἀνώμαλα κῶλα καὶ στροφᾶς ποικίλας διηρημένα, καὶ συναπαρτίζουσιν οἷον στίχους λογοειδεῖς ἐκ τῶν συλλαβῶν συμμέτρως κατὰ τόνους ρυθμιζομένους· τούτων τοίνυν ἡ ψαλμωδία βῆσιν ἔχει τὸν ἦχον ἢ τὸν νόμον καθ' ὃν ἕκαστα διεμελουρήθησαν. Οὐδ' ἂν ψᾶλλοι τις τοῦτον φέρ' εἰπεῖν ἢ ἐκείνον τὸν εἴρησον, ἢ τὸ προσόμοιον κατ' ἄλλον διάφορον ἦχον τοῦ καθ' ὃν ἐρρυθμίσθησαν ὑπὸ τοῦ πρώτου μελοποιῦ, εἰδ' οὖν, ὅ τε ρυθμὸς ἀπόλλυται καὶ λύεται ἡ ἀρμονία τοῦ μέλους· κατακερματίζονται δὲ καὶ αἱ λέξεις καὶ ἡ προσωδία καὶ τὸ νόημα».

Ταῦτα διὰ τὸ σύντομον εἰρηολογικὸν μέλος.

Προκειμένου δὲ περὶ τοῦ πεπαιδευμένου μέλους, τοῦ ἀργοῦ καὶ συντόμου στιχηρικοῦ καὶ τοῦ ἀργοῦ εἰρηολογικοῦ δύναται ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς καὶ μόνος ρυθμὸς (ὁ τετράσημος) διότι τῶν μελῶν τούτων αἱ συλλαβαὶ ἀπαντῶσιν ἐν πλατυασμῶ, οὗ ἕνεκα καὶ χασμωδικὰ λέγονται.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι ὁ κ. Παγανᾶς δὲν εἶναι ὁ πρῶτος περιβέβλων διὰ ρυθμοῦ, ὡς γράφει, (σελ. 5) τὰ ἔσματα τῆς καθ' ἡμᾶς μουσικῆς, ἀλλ' ἴσως εἶναι ὁ πρῶτος καταστρέψας τὸ καθ' ἡμᾶς ρυθμικὸν σύστημα, ὅπερ ἐσεδέχθησαν καὶ ἐθαύμασαν πάντες οἱ ἐκ τῶν Ἑυρωπαϊῶν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς μουσικὴν ἐντρυφήσαντες, ὡς ὁ Στέβενσον, ὁ Ducudray, ὁ Χάδερλου κτλ. καὶ περ' οὗτοι εἰθισμένοι τυγχάνουσι νὰ ψᾶλλωσιν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἔσμα εἰς μονότονον ρυθμικὸν εἶδος. Βεβαίως δὲ ἐξετίμησαν οὗτοι τὸ ἡμέτερον ρυθμικὸν σύστημα διότι ἦσαν μουσικοί. Καὶ ἀληθὲς μὲν ὅτι ἐκτὸς τοῦ κ. Παγανᾶ καὶ ἄλλοι ἡμῖν σύγχρονοι εἰς τὴν αὐτὴν πλάνην περιέπεσον, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ ἔργα αὐτῶν δὲν ἦσαν περιβεβλημένα διὰ τῆς ἐγκρίσεως τῆς μητρῆς Ἐκκλησίας, διὰ τοῦτο καὶ παρήλθον ἀπαρτηρητα ὑπὸ τοῦ μουσικοῦ κόσμου.

Ἡ « Μουσικὴ Παιδαγωγία » περιέχει « διάφορα ἐκκλησιαστικὰ ἔσματα κατὰ τρόπους καὶ διάφορα παιδαγωγικά, τὰ μὲν ἐπεξεργασθέντα (γράφει: καταστραφέντα) μελωδικῶς τε καὶ ρυθμικῶς, τὰ δὲ μελοποιηθέντα παρὰ τοῦ συγγραφέως».

Ἰδοῦ, Παναγιώτατε Δέσποτα, ἡ ἐπὶ τοῦ συγγράμματος τοῦ κ. Ν. Παγανᾶ βιβλιοκριτικὴ ἡμῶν ἐκθεσις, ἡ συνταχθεῖσα, ὡς προεῖρηται, ὑπὸ τῶν κάτωθι εὐσεβέστως ὑποσημειουμένων ἐν ἑξ̄ πολυῶροις συνεδριάσεσιν, ὧν μετέσχον καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν ὑπογραψάντων τὴν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 18 Φεβρουαρίου ἐ. ἔ. πρὸς τὴν ὑμετέραν Θειοτάτην Παναγιότητα ἀναφορὰν, ἰδίᾳ δὲ ὁ ἐν πάσαις ταῖς συσκέψεσι τακτικῶς παρστάς φερέπονος καὶ ζηλωτῆς συνάδελφος ἡμῶν κ. Κωνσταντῖνος Α. Ψάχος, πρωτοψάλτης τοῦ ἐν-
ταῦθα Ἀγιοταφίτικοῦ Μετοχίου.

Διὰ τῆς ἐκθέσεως ταύτης, Παναγιώτατε, σαφῶς, ἀπλῶς καὶ ἐμπεριστατωμένως καταδείκνυται ὅτι ὁ συγγραφεὺς τῆς «Μουσικῆς Παιδαγωγίας» ἀνέτρεψεν ἀνευλαβῶς τὸ ὑπὸ τῶν μελοποιῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐπιστημονικῶς διασκευασθὲν ἐπὶ τῇ βίβλῃ φθόγγων, διαστημάτων, γειῶν, συστημάτων, τόνων, μεταβολῆς, μελοποιίας, γραφῆς κτλ. μουσικόν σύστημα καὶ καθεστῶς, ὅπερ, ὡς διατελοῦν χρόνῳ πρεσβύτατον, καὶ ὡς μὴ ἀλλοιωθὲν ὑπὸ τοῦ χρόνου, τυγχάνει καὶ ἀρχαῖον καὶ σεβαστόν. Τὸ καθεστῶς τοῦτο ἡ ἀπριζ̄ ἐχομένη τῶν ἱερῶν παρὰδόσεων Μήτηρ Ἐκκλησία, στερεῶς καὶ ἀρηρότως ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν διατηρήσασα, μέχρις ἡμῶν ἀσινὲς καὶ ἀλώθητον διακρατεῖ. Ἄλλ' ὁ συγγραφεὺς τῆς «Μουσικῆς Παιδαγωγίας», ἀνα, τρέπων τὸ εἰρημένον καθεστῶς, οὐ μόνον θεωρίας καινὰς εἰσήγαγε, πανηγυρικώτατα καὶ προηγουμένως ἀνατραπείσας ἐν γενικῇ τῆς Πατριαρχικῆς Μουσικῆς Ἐπιτροπῆς συνεδριάσει, προκαθημένης τῆς ὑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἡδυμελίθησθα μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἅπερ οἱ αἰῶνες ἐσεβάζθησαν παρέφθιρες, μεταποιήσας αὐτὰ εἰς μέλη ἐκβεβακχευμένα, κακότεγνα καὶ ὄλως ἀνοίκεια τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τὸ δὲ χεῖριστον, ὅτι τὰ τοιαῦτα μέλη προώρισεν ὁ συγγραφεὺς, ἵνα χρησιμεύσωσιν ὡς ἡ πρώτη μουσικὴ τροπὴ εἰς τὴν ἐν ταῖς σχολαῖς σπουδάζουσαν τὴν καθ' ἡμᾶς Μουσικὴν νεολαίαν.

Καὶ ἀληθὲς ὅτι λύπη πολλῇ συνεχόμεθα ὡς περιελθόντες εἰς θέσιν νὰ ἐκθέσωμεν τὰς ἀπειροπληθεῖς ἐλλείψεις τοῦ μουσικοῦ τούτου ἐξαμβλώματος, ἔπερ οὐδὲ τῆς ἐλαχίστης ἔδει ν' ἀξιωθῆ προσοχῆς, οὐχ ἥττον ὅμως τὸν κόπον τοῦτον ἀνελάβαμεν, τοῦτο μὲν, ὑπείκοντες εἰς τὴν φωνὴν τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας, τοῦτο δέ, ἐπὶ τῇ δικαίᾳ ἐλπίδι ὅτι κατὰ τὰ ἀνέκλιθεν τεθεσπισμένα (ὡς ἡ μουσικὴ ἱστορία μαρτυρεῖ) διὰ Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς ἐγκυκλίου, πανηγυρικώτατα ἀποκηρυχθήσεται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἔργον ἀμυστώτατον, περιβεβλημένον ὡς γράφει ὁ κ. Παγανᾶς δι' ἐγκρίτως ἐκκλησιαστικῆς, ἣν οὐδεμία ἀρχὴ τῶν Πατριαρχείων ἐχορήγησεν αὐτῷ.

Ἐπὶ τούτοις κατασπαζόμενοι πανευλαβῶς τὴν δεξιάν τῆς ὑμετέρας προσκυνητῆς ἡμῖν Παναγιότητος, διατελοῦμεν μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ.

Ἐν Φαναρίῳ, τῇ 16 Ἰουλίου 1898.

Τῆς ὑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος

Ταπεινοὶ θεράποντες

Γ. ΒΙΟΛΑΚΗΣ Πρωτοψάλτης τῆς Μ. Ἐκκλησίας
ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
ΝΗΛΕΥΣ Α. ΚΑΜΑΡΑΔΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ